

Р.Я. Берест

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ РЯТІВНИХ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ПОСЕЛЕННІ ЛИПИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ПОБЛИЗУ ГАНАЧІВКИ У 2008 р.

The paper presents the main results of rescue archaeological research at the site of Lypyt'ska culture near Hanachivka village in the 2008 season. Based on the factual material the chronological frames of the monument existence and peculiarities of material and spiritual culture have been determined.

Ще у 1998 р. поблизу с. Ганачівка Перемишлянського р-ну Львівської обл. автор відкрив та частково обстежив унікальне одношарове поселення липицької культури II—III ст., на якому, окрім житлових та господарських споруд, виявлено залишки потужного залізобудівного виробництва. У вітчизняній історичній науці липицьку культуру часто асоціюють із дакійськими племенами. Саме військово-політичні процеси, які на початку II ст. відбувалися у даків на кордонах із Римською імперією, сприяли переселенню багатьох дакійських племен на землі Прикарпаття. Під час археологічних досліджень в межах кількох земляних житлових споруд було виявлено розвали залізоплавильних горнів, «розлитий» метал, шматки криці, деревного вугілля, фрагменти керамічного посуду із вкрапленням металу тощо. Ширше результати проведених археологічних досліджень було подано у фаховій науковій збірці «Археологічні дослідження Львівського університету» та у матеріалах Міжнародної наукової конференції «Етногенез та рання історія слов'ян: нові наукові концепції на зламі тисячоліть».

Аби не допустити випадкових руйнувань, про існування цінної історичної пам'ятки римського часу поблизу Ганачівки було повідомлено місцевій сільській та районній адміністрації, мешканцям села, дирекції районного краєзнавчого музею тощо. Однак з того часу через відсутність фінансування, необхідного для належного виконання науково-дослідних робіт, археологічні дослідження на пам'ятці не проводилися.

Восени 2007 р. зазначене поселення липицької культури потрапило у зону земельних робіт,

які проводило місцеве фермерське господарство з метою будівництва відпочинкового комплексу. Внаслідок механічного порушення культурного шару на поверхні ґрунту було виявлено уламки розбитих зернотерок та жорен, фрагменти добре випаленої обмазки, ліпної та кружалної кераміки, яка за характерними ознаками належала до липицької культури. Ще більш вразили знахідки на поверхні людських кісток, конкретні факти «зрізаних» кремаційних та інгумаційних поховань тощо. Навесні наступного року завдяки активній підтримці керівника Управління охорони культурної спадщини у Львівській обл. В.І. Івановського земельно-будівельні роботи на місці липицького поселення в Ганачівці вдалося зупинити.

Внаслідок рятівних археологічних досліджень, проведених у польовому сезоні 2008 р., було обстежено залишки різнотипних житлових споруд, підтверджено наявність на зазначеному поселенні потужного гончарного комплексу, виявлено багато цінних та нових археологічних матеріалів, які розширюють уявлення про матеріальну та духовну культуру племен липицької культури, котрі проживали у Верхньому Подністер'ї в перших століттях н. е.

Загалом зазначимо, що поселення у Ганачівці належить до населених пунктів відкритого типу. За останніми підрахунками на пам'ятці було не менш, ніж 20 різнотипних житлових споруд. Пам'ятка розташована у прирічковій долині між потужними височинами Гологірського кряжу. Селище простягалося смугою (40 × 250 м) вздовж невеликого струмка, котрий входить у водну систему Західного Бугу.

Рятівні археологічні роботи 2008 р. засвідчили, що на західній околиці липицького поселення, яке нині опинилося в межах одного із недавно забудованих ставів, розміщувався невеликий гончарний горн. Про його існування

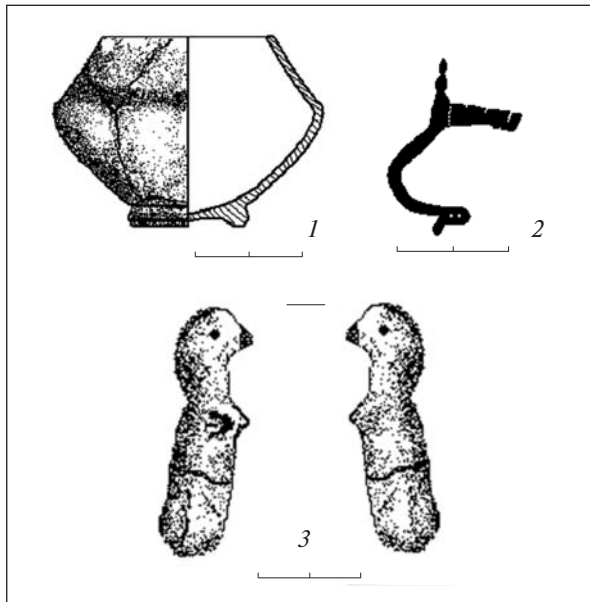

Рис. 1. Ганачівка, знахідки 2008 р.

свідчать знахідки товстих (3—4 см) та доволі великих, ледь овальної форми фрагментів випаленої глиняної обмазки, скупчення золи та великої кількості кусків деревного вугілля, керамічні сопла, фрагменти окремих керамічних виробів (вірогідно, важків до ткацьких верстатів, тягарців для рибальських сіток), а також фіксація на шарі характерного долинного чорнозему слабо випаленої глиняної «плями» округлої форми (діаметр 0,9 м), яка, ймовірно, є відбитком основи гончарного горна.

Серед знахідок значну історичну цінність складає ліпний та гончарний посуд липицької культури. Одну із груп ліпних виробів представлено традиційними для дакійців чашоподібними посудинами на чітко виділеному піддоні (рис. 1, 1). Посуд має блідо-коричневий колір, добре заглажені стінки. Загалом слід зазначити, що аналоги керамічних виробів, знайденим в Ганачівці у 2008 р., відомі з досліджень багатьох липицьких поселень, які у різні роки на землях Верхнього Подністер'я проводили М.Ю. Смішко, В.Д. Баран, Д.Н. Козак, В.М. Цигилик та інші відомі дослідники.

Важливим у процесі проведення рятівних досліджень стало встановлення хронологічних меж існування селища. Знахідки фрагментів традиційної липицької кераміки та посуду зубрицької культури розширюють період існування до II—III ст. Додатковим підтвердженням датування селища є бронзова фібула з високою

спинкою (рис. 1, 2), яка за відомими аналогами культур римського часу датується другою половиною III ст. і є характерною для зубрицької культури. Це дає підстави вкотре підтверджувати, що в межах зазначеної липицької пам'ятки відбувалася подальша трансформація спільноти в нові етнокультурні субстракції.

Цінними знахідками, які було виявлено у Ганачівці у 2008 р., є скляні намистини, виготовлені із зеленуватого та голубого скла, різної форми та розмірів; невеличкі керамічні прясла, відомі з праці В.М. Цигилика; округлі та прямокутні металеві пряжки, залізні вудила, кухонні ножі та інші матеріали, які значно поповнюють уявлення про різні сторони побутового, господарського, виробничого та культурного життя дакійського населення на землях українського Прикарпаття.

Рідкісною та цінною знахідкою на пам'ятці можна вважати дитячу керамічну іграшку, яку виявлено на долівці в напівземлянній житловій споруді. Вона характерно зображає невеличку пташку (рис. 1, 3), котра легко асоціюється із маленьким курчам. На іграшці добре виділяється голівка, очі, дзьоб, шия та крило, яке плавно переходить у продовгувате, невеличке, заокруглене в нижній частині руків'я. Особлива значущість знахідки полягає у тому, що вперше за понад сто років дослідження пам'яток липицької культури у Верхньому Подністер'ї вдалося знайти мистецький витвір носіїв зазначеної культурної спільноти, який може бути відображенням їхніх світоглядних уявлень чи конкретних природних уподобань.

На нашу думку, припущення, уже висловлене окремими дослідниками щодо культового призначення знахідки, не має належної аргументації. По-перше, її виявлено в житлі, а не культовій споруді серед побутово-господарських речей. По-друге, зважаючи на функціональність, зрозуміло, що невеличка ручка ($\approx 4,2 \times 1,8$ см) є дуже зручною для дитячої руки і надто малою та непрактичною для руки дорослої людини.

Підсумовуючи наведене, слід відзначити, що результати рятівних археологічних досліджень у Ганачівці в польовому сезоні 2008 р. дали багато цінного, цікавого та нового матеріалу, який розширює та збагачує наші уявлення про дакійські племена, які на межі ер проживали на праукраїнських землях Верхнього Подністер'я.

